УДК 33.330
JEL Q14, Q18

Молдаван Л.В., д.е.н., професор,
заслужений економіст України, гол. наук. співр. відділу форм
та методів господарювання в агропродовольчому комплексі
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ РІВНОСПРИЯТЛИВИХ УМОВ ЇЇ РОЗВИТКУ

Узагальнено зарубіжний досвід теоретичних засад та практики державної підтримки сільського господарства. Розглянуто слабкі сторони політики підтримки вітчизняного аграрного сектора та обґрунтовано напрями підвищення її ефективності.

Ключові слова: *особливості галузі, паритет цін, збалансування попиту і пропозиції, підтримка доходів, соціальні функції, екологічна діяльність, система "cross compliance", ефективність підтримки*.

Постановка проблеми. У вітчизняній науковій літературі призначення державної підтримки сільського господарства більшою мірою зводиться до нарощування виробництва продукції та споживання продовольства, що кореспондується з теорією економічного зростання. У практичній площині домінуюча наукова думка закріплена в Законі України "Про державну підтримку сільського господарства України", положення якого спрямовуються "на стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також на забезпечення продовольчої безпеки населення" [1, с. 1].

Водночас, серед частини економістів-аграріїв формується погляд на протекціоністську аграрну політику як діяльність, спрямовану на "досягнення стабільних темпів розвитку сектора шляхом забезпечення відтворювального рівня галузевої прибутковості" [2, с. 49].

Аналіз поглядів та інтерпретацій вітчизняних вчених свідчить про відсутність однозначного тлумачення і, відповідно, змістовного наповнення державної підтримки сільського господарства.

Аналіз останніх публікацій. Проблемі державної підтримки сільського господарства вітчизняна агроекономічна наука завжди приділяла велику увагу як основній складовій аграрної політики. Обґрунтуванню науково-практичних засад удосконалення державного протекціонізму в галузі, систематизації підходів до класифікації й вимірювання внутрішньої підтримки сільського господарства та узагальненню міжнародного досвіду її здійснення, іншим аспектам проблеми присвячені роботи ряду науковців [3–9].

Невирішені частини проблеми. Водночас розвиток зарубіжної агроекономічної науки та практики здійснення державної підтримки сільського господарства в нових умовах засвідчують необхідність більш системного і розширеного підходу до висвітлення даної теми.

Метою статті є визначення на основі узагальнення зарубіжної агроекономічної науки і практики базових теоретичних засад державної підтримки аграрного сектора економіки та механізмів їх реалізації у практичній діяльності.

Результати дослідження. Світовий досвід доводить: підтримка сільськогосподарських виробників є обов'язковим елементом державної аграрної політики стосовно як сільськогосподарської галузі, так і розвитку сільської місцевості і людського капіталу у тій частині, яка стосується діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Зарубіжна агроекономічна наука обґрунтовує дві теоретичні підвалини, на яких ця політика базується.

В основі першої лежить визнання об'єктивно обумовленої неспроможності сільського господарства через свої особливості до самостійного нагромадження і відтворення, що потребує економічного втручання держави з метою вирівнювання умов господарювання з іншими галузями.

Сільськогосподарські товаровиробники не в змозі захиститися від негативних наслідків несприятливих *природно-кліматичних умов*, від яких залежить половина загальної амплітуди коливань урожайності, валових зборів і цін, а значить, і доходів. Також нестабільність цін і доходів взаємопов'язана із специфікою проявлення законів попиту і пропозиції на сільськогосподарському ринку [10, с. 725–730]. Попит на сільськогосподарську продукцію визначається як *нееластичний*, оскільки відношення процентної зміни величини попиту на сільськогосподарський товар до процентної зміни його ціни є досить низьким і коливається, як правило, в межах до 1.

Низька оцінка споживачами додаткового виробництва сільськогосподарської продукції порівняно з іншими товарами пояснюється з позицій *теорії зниження граничної корисності*, в основі якої лежать медичні норми споживання різних видів продовольчих товарів. Людина через фізіологічні обмеження не збільшує споживання їжі у рази, як би не здешевіли продовольчі товари, тоді як щодо товарів та послуг інших галузей поведінка її протилежна.

У сільському господарстві застосовується значно більше матеріальних активів (машин, споруд) у розрахунку на одного працівника, ніж в економіці в цілому. У нестабільних умовах сезонного виробництва власних коштів, як правило, не вистачає, а *підвищене закредитування* може привести до збитків або банкрутства сільськогосподарських товаровиробників.

Засоби виробництва сільськогосподарські товаровиробники придбавають у кампаніях, що займають монопольне становище на ринку. Багаточисельні суб'єкти сільськогосподарської діяльності, розосереджені у просторі, завжди знаходиться в економічній залежності від промислово-торгового капіталу, ціни на послуги якого, на відміну від цін на сільськогосподарську продукцію, мають постійну тенденцію до зростання більшими темпами. На практиці паритету цін у сільському господарстві практично не існує навіть в найбільш економічно розвинених країнах. У США, наприклад, відношення індексу цін на продукцію сільськогосподарських товаровиробників до індексу цін на товари, що придбавають сільськогосподарськими товаровиробниками (індекс паритету), упродовж століття було позитивним для аграріїв всього кілька років [11 с.9–38; 12, с. 570].

Вищенаведені й інші особливості аграрної галузі у сукупності об'єктивно обумовлюють неспроможність сільського господарства в умовах індустріального

суспільства до стабільного самостійного нагромадження і відтворення на рівні з суміжними й іншими галузями, що вимагає втручання з боку держави. *Звідси основою аграрної політики виступає реалізація концепції паритету цін з метою підтримки доходності сільськогосподарського виробництва і забезпечення розширеного відтворення на рівні інших життєзабезпечуючих галузей*.

На стабілізацію цін спрямовані механізми *збалансування попиту та пропозиції*: програми державних фінансових та товарних інтервенцій; заходи з обмеження виробництва сільськогосподарської продукції шляхом його квотування, виведення земель з обробітку, обмеження посівних площ, зменшення поголів'я худоби на одиницю угідь; тимчасове виведення з ринку сільськогосподарської продукції з метою стабілізації цін; програми, спрямовані на збільшення споживання сільськогосподарської продукції (використання на непродовольчі товари; продовольчі талони для сімей з найбільш низькими доходами; програми типу "Продовольство в ім'я миру", що дозволяють найменш розвиненим країнам купувати надлишки сільськогосподарської продукції за свої національні валюти).

Під впливом нових викликів зарубіжна наука і практика трансформували та розширили сфери впливу держави, сформували нові напрями та комплекси заходів, які, доповнюючи один одного, у сукупності значно наблизили одержання доходів у сільському господарстві на вкладений капітал до рівня інших сфер підприємницької діяльності. Основні складові нової політики підтримки розширеного відтворення в галузі через регулювання ринку і доходів товаровиробників, модернізація якої здійснюється сьогодні, сформовані у відповідь на вимоги СОТ щодо зменшення впливу на ціни та виробництво. У США, наприклад, зменшення інтервенційного впливу держави на ціни компенсується новою системою підтримки фінансової стабільності фермерського сектора у формі прямих (fixed decoupled payment) та антициклічних платежів (counter-cyclical payments). Закон встановлює як ціни паритетності цільові (базові) ціни на визначені стратегічні види продукції. У разі зниження цін на ринку порівняно з цільовими, фермеру державою виплачується антициклічний платіж (АЦП), який вираховується за схемою: АЦП = (цільова ціна – ставка прямої виплати – діюча ці+) х (базова площа х 0,85) х урожайність. При цьому діючою ціною є найвища середня фермерська ціна за відповідний рік або позичкова ставка (заставна ціна).

У країнах ЄС зменшення інтервенційної діяльності доповнено уведенням компенсаційних виплат.

Розширена підтримка доходів фермерських господарств шляхом заходів, що сприяють *зниженню собівартості* придбання засобів виробництва і послуг: участі держави у формуванні систем сільськогосподарської кредитної кооперації, яка відіграє значну роль у здешевленні кредитного обслуговування фермерів [13, с. 148]; компенсації частки вартості придбаних фермерами основних (техніки, обладнання) та оборотних (паливно-мастильні матеріали, електроенергія) засобів; субсидування первинного капіталу на створення продуктивних культурних пасовищ: компенсація частки витрат на проведення агрохімічної меліорації тощо.

Особливе місце займає підтримка розвитку кооперативних й інших господарських об'єднань виробників сільськогосподарської продукції як чинника усунення багаточисельних посередників, регулювання надходження продукції на ринки, що посилює вплив фермерів на формування цін, знижує витрати на реалізацію продукції

та значно покращує результати господарської діяльності, підвищує доходи, розширює можливості відтворення.

Для України важливою є практика Канади, що обумовлено певною схожістю агрокліматичних зон. Канада входить до складу країн Кернської групи, які відстоюють лібералізацію міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами, виступають за скорочення державного впливу на ціноутворення, виробництво продукції, відміну експортних субсидій тощо.

Державна підтримка фермерам Канади надається через програми двох рівнів – федерального та провінційного. Серед програм федерального рівня слід відзначити: Програму уніфікації цін через Пшеничну Палату; Національну програму стабілізації чистого доходу (NISA); Програму авансових платежів; Програму підтримки узгодженого рівня виробництва; програми страхування.

Програма уніфікації цін здійснюється через Пшеничну Палату Канади (CWB-Canadian Wheat Board)– неприбуткову організацію, яка має виключне право продавати пшеницю та ячмінь від імені канадських виробників цих культур на зовнішньому ринку та для переробки на внутрішньому ринку. Механізм функціонування Програми передбачає, що фермери продають зерно Пшеничній Палаті у зручний для них час і отримують при цьому встановлену *початкову ціну*, однакову для всього зерна, яке належить до одного класу. Протягом сільськогосподарського року Пшенична Палата здійснює торговельні операції на внутрішньому та зовнішньому ринках і генерує доход на окремих рахунках. Наприкінці сільськогосподарського року Пшенична Палата робить остаточний розрахунок і виплачує виробникам решту коштів. Таким чином, *остаточна ціна*, яку отримує фермер, не залежить ні від часу, коли він продав зерно Пшеничній Палаті, ні від того, на якому ринку і за яких умов було реалізоване це зерно самою Пшеничною Палатою, але безпосередньо залежить від якості зерна.

Така система має свої переваги з точки зору захисту інтересів фермерів, забезпечення стабільності ринку, міцності позицій країни на світовому ринку та економії на масштабі, що за оцінками експертів ОЕСР, забезпечує скорочення коливань виручки від реалізації продукції фермерами на рівні 49%.

Національна програма стабілізації чистого доходу (NISA - Net Income Stabilization Program) є своєрідним механізмом заощадження для фермерів, який гарантує, що навіть у несприятливий рік рівень доходу фермера не впаде нижче середнього показника за останні три роки. Згідно з федеральним механізмом, існує спеціальний рахунок NISA, який наповнюється з двох фондів. Перший – це фонд, на який перераховує кошти фермер (мінімальний внесок становить 3% від обсягу чистого продажу продукції за поточний фінансовий рік). До другого – надходять кошти від федерального уряду в обсязі, що відповідає внеску фермера. Кошти на створеному таким чином рахунку NISA зберігаються під 6% річних. Якщо в поточному році доход фермера виявиться нижчим за середній показник останніх трьох років, то він має право на відшкодування різниці з рахунку NISA.

На відміну від федеральної, програма стабілізації доходу провінції Альберта не передбачає, аби фермер робив внески до стабілізаційного фонду. Ця програма повністю фінансується урядом: 50% витрат бере на себе федеральний бюджет і 50% – бюджет провінції.

Програма авансових платежів Канади є близьким аналогом Програми підтоварного кредиту фермерів США. Федеральний уряд Канади надає фермерам грошові кошти під зерно, що зберігається на фермі або в кооперативі. Як правило, такий аванс надається восени. Така програма регулюється Законом "Agricultural Marketing Programs Act" (Акт щодо програм реалізації сільськогосподарської продукції).

Крім того, у 2000 р. було започатковано окрему програму, яка передбачає видачу готівки авансом під весняну посівну – SCAP (Весняна програма авансових платежів). Згідно з цією програмою авансування під посівну фермер може отримати готівку на загальну суму до 250000 канадських доларів. Перші 50000 дол. звільняються від сплати відсотків на термін до 8 місяців (до моменту остаточного повернення позики). На суму авансу понад 50000 дол. сплачуються відсотки за встановленою ставкою.

Підтримка узгодженого рівня виробництва полягає в тому, що спеціальні вповноважені урядом органи продають виробникам квоти на виробництво певних видів сільськогосподарської продукції. Це головним чином стосується виробництва молока та продукції птахівництва, тобто продукції, яка реалізується виключно всередині країни. Виробники, що володіють квотами, мають гарантований збут своєї продукції за ціною, яку розраховують на підставі внутрішнього попиту. Разом із імпортними тарифами, які існують в Канаді на продукцію тваринництва, квотування виробництва молока та продукції птахівництва є одним із механізмів захисту внутрішнього ринку.

Національна корпорація з надання послуг сільському господарству здійснює також ряд *програм страхування для фермерів*.

Найбільш універсальною формою страхування є страхування врожаю від усіх ризиків, пов'язаних з несприятливими погодними умовами. Фермер отримує державну субсидію на сплату страхового внеску відповідно до обраного ним рівня страхового покриття. Якщо обраний рівень покриття становить 50%, то уряд сплачує більшу частину (80%) страхового внеску. Для рівнів покриття, вищих за 50%, страховий внесок сплачується рівними частинами урядом і самим фермером. Право на відшкодування виникає в тому випадку, якщо фактично отриманий врожай є нижчим за обсяг застрахованого врожаю.

Крім зазначеного вище, Корпорація фінансує також деякі особливі програми страхування, зокрема програму страхування від градобою, програми відшкодування за незасіяну площу, за пересів культур, за шкоду, заподіяну дикими тваринами. Передбачаються програми страхування природних пасовищ, компенсації за недоотримання кукурудзою сонячного тепла тощо.

За даними Корпорації з надання фінансових послуг, сільському господарству залежно від зміни кліматичних умов, кон'юнктури світового ринку, інших факторів, що обумовлюють коливання цін і доходів товаровиробників, частка виплат за усіма програмами державної підтримки у чистому доході ферм може становити до 40% і більше.

Другою теоретичною підвалиною політики підтримки аграрного сектора слугує визнання концепції багатофункціональності сільського господарства, згідно якої сільське господарство, крім економічних (виробництво товарної продукції), виконує ніким незамінні соціальні (забезпечення продовольчої безпеки, сприяння зайнятості і осілості сільського населення, збереження сільських поселень…) та екологічні

(захист угідь від деградації, відтворення їх родючості, підтримка агроландшафтів, збереження біорізноманіття…) функції щодо всього суспільства, які не оплачуються ринком і обумовлюють необхідність державної участі [14, с. 18-20; 15].

Визнання багатофункціонального призначення сільського господарства обумовило необхідність поширення політики підтримки галузі на її неторгові функції з врахуванням їх значимості та ціни для суспільства. У результаті у Спільній Аграрній Політиці ЄС чітко виокремились два її спрямування (pillar):

• Pillar I - заходи із стабілізації ринку і доходів фермерських господарств (інтервенції, компенсаційні виплати, експортні субсидії і т.д.);

• Pillar II - заходи щодо модернізації виробництва і виробничої інфраструктури з метою підвищення конкурентоспроможності господарств:

- облаштування сільських територій (агроекологічні заходи, благоустрій агроландшафтів, підтримка виробництва у депресивних і несприятливих зонах, консервація деградованих угідь і т.д.);

- заходи з підтримки сільської економіки (диверсифікація фермерського виробництва, розвиток інфраструктури агротуризму, місцевих промислів тощо).

Заходи з підтримки соціально-екологічних функцій сільського господарства включають цілу систему програм на європейському і національних рівнях за напрямами: розвиток господарств; посилення підприємництва; територіальний розвиток; передача знань і інновацій; підтримка якості продукції; охорон еконосистеми і ефективне управління природними ресурсами.

За Програмою розвитку сільських територій Польщі на 2014-2020 рр. [16], наприклад, *підтримка розвитку господарств включає:*

– допомогу на початок господарської діяльності молодим фермерам;

– допомогу на реструктуризацію малих ферм шляхом зміни структури виробництва з метою підвищення їх конкурентоспроможності і рентабельності;

– підтримку модернізації фермерських господарств, які спеціалізуються на виробництві молока, поросят і великої рогатої худоби м'ясних порід, впроваджують інновації, спрямовані на покращання якості продукції і збільшення доданої вартості;

– інвестиційну підтримку господарств, пов'язану з сільськогосподарським використанням луків і пасовищ для випасання худоби з додержанням вимог охорони навколишнього середовища, розташованих на територіях, включених у Natura 2000;

– інвестиційну підтримку господарств, розташованих на територіях OSN, яка спрямовується на будівництво інфраструктури для накопичення, зберігання та використання натуральних добрив та соковитих кормів;

– допомогу для відтворення сільськогосподарських земель та потенціалу виробництва на них, знищеного у результаті природних лих, а також для захисту угідь від затоплення, підтоплення та надмірного зволоження;

– підтримку створення груп та організацій виробників зі спільного продажу сільськогосподарської продукції, виробленої їхніми членами.

Посилення підприємництва передбачає:

– премії для малих ферм на початку діяльності несільськогосподарського характеру;

– підтримку індивідуальних підприємців і юридичних осіб, які надають сільськогосподарські послуги мікро- і малим господарствам;

– інвестиції в переробку/маркетинг сільськогосподарської продукції для фермерів та малого бізнесу, які розпочинають господарську діяльність з переробки місцевої продукції

Територіальний розвиток охоплює заходи з консолідації земель: усунення черезсмужжя з метою зменшення кількості розкиданих ділянок фермерських господарств та збільшення їх середнього розміру; формування функціональної сітки доріг для доїзду на консолідовані сільськогосподарські землі; упорядкування на зазначених землях водних джерел.

Підтримку передачі знань та інновацій одержують наукові і освітні заклади, публічні консультаційні організації, фермерські й інші школи, що здійснюють:

– курсову підготовку з поширенням професійних знань і вмінь фермерів та власників лісів та

– поширення інновації у виробництві фермерської або лісової продукції;

Підтримку з надання консультативних послуг одержують сільськогосподарські палати, публічні консультаційні служби, інші консультаційні структури (державні і приватні), які надають комплексні консультації фермерам і власникам лісів. Науково-дослідні та навчальні заклади одержують кошти для підтримки навчання консультантів.

Виділяється підтримка створення і функціонування операційних груп для інновацій (EPI), які розробляють пілотні проекти з випуску нових продуктів та прогресивних технологій у сільськогосподарському споживчому та лісовому секторах.

Значне місце у Pillar II займає *охорона екосистеми та ефективне управління природними ресурсами*. У межах цього напряму агроекологічно-кліматична діяльність включає підтримку:

- переходу на стале сільське господарство;
- захисту ґрунту і водних ресурсів;
- збереження традиційних плодових садів та сортів плодових дерев;
- збереження цінного середовища для проживання зникаючих видів птахів;
- збереження генетичних ресурсів рослин і тварин у сільському господарстві, що знаходяться під загрозою зникнення;
- екологічного сільського господарства (виробництво екологічної продукції та екологічне утримання постійних пасовищ)
- утримання фермами гірських і низинних територій з природними та іншими обмеженнями;
- заліснення та створення лісових масивів на деградованих землях фермерів й інших їх власників.

На виконання зазначених вище заходів Програми на 2014–2020 рр. передбачено з Європейського і Національного бюджетів 13,5 млрд євро. Найбільше коштів спрямовується на модернізацію фермерських господарств, зокрема малих (2,4 млрд євро), виплати на утримання територій з природними й іншими обмеженнями (2,2 млрд євро), агроекологічно-кліматичну діяльність (1,2 млрд євро), облаштування сільськогосподарських територій та підтримку

культурної спадщини села, агроландшафтів та інших природних об'єктів (1,0 млрд євро). Від 0,7 до 0,86 млрд євро передбачено для підтримки переробки і маркетингу сільськогосподарської продукції, екологічного сільського господарства, початку роботи молодих фермерів та реконструкції малих фермерських господарств.

У вітчизняній науці і практиці вироблення політики підтримки сільського господарства в ринкових умовах з урахуванням особливостей відтворення в галузі та її багатофункціонального характеру перебуває в зародковому стані, що негативно відбивається на відтворювальних процесах.

Легалізовані інтервенційні функції держави, покладені на Аграрний Фонд, не відповідають загальноприйнятим у світовій практиці принципам, у результаті його діяльність практично не впливає на стабілізацію цін на ринку.

Підтримка кредитування сільськогосподарських виробників шляхом здешевлення кредитних ставок комерційних банків доступна лише агрохолдингам, на малі і середні господарства вона практично не поширюється. Стаття 8 Закону України «Про банки і банківську діяльність», що стосується формування місцевих кооперативних банків, не працює. Сільським кредитним спілкам підтримка не передбачена. Недоступним для широких мас виробників залишається державний лізинг. Не відповідають сутності товарного кредиту заставні операції.

Поза увагою держави залишається підтримка кооперативних й інших некомерційних об'єднань товаровиробників, мета яких – забезпечення спільного виведення на ринки великотоварних партій якісної і стандартизованої сільськогосподарської продукції чи продуктів її переробки, що в умовах розвитку зон вільної торгівлі з ЄС та іншими країнами приведе до витіснення з ринку малого і середнього агробізнесу, який сьогодні забезпечує половину виробництва валової сільськогосподарської продукції.

Практично відсутня підтримка соціальних та екологічних функцій сільського господарства. Рівнозначність, взаємозв'язок та взаємозалежність цих функцій з економічною функцією не визнані державою, багатофункціональне призначення галузі не інституалізовано, як це має місце в зарубіжній законодавчій практиці.

Бюджетна підтримка сільського господарства не пов'язана з ефективністю використання природного ресурсу галузі. У світовій практиці для підвищення ефективності використання державних коштів досить поширені розробки своєрідних кодексів (правил) правильного ведення господарства, які включають ряд вимог, що стимулюють сільськогосподарських товаровиробників до відтворення родючості угідь, захисту водних ресурсів, виробництва якісної продукції, охорони агроландшафтів й інш. Встановлені вимоги є обов'язковими для виконання учасниками програм підтримки сільського господарства.

У ЄС ці вимоги формують систему "cross compliance" (систему "взаємної згоди", "взаємного погодження"), сутність якої полягає в узгодженні діяльності фермерських господарств із встановленими у відповідності з суспільними інтересами вимогами щодо оточуючого середовища, продовольчої безпеки, здоров'я тварин та екології [17, с. 160]. Порушення встановлених вимог тягне за собою право держави знизити або відмінити повністю виплати, що здійснюються в межах програм прямої державної підтримки.

Імплементація у правове поле України західноєвропейських механізмів спонукання аграріїв до дотримання вимог "cross compliance" – шлях до підвищення ефективності і окупності державної підтримки вітчизняного сільського господарства.

Висновки. Вітчизняна політика державної підтримки сільського господарства не враховує особливостей відтворювальних процесів у галузі та її багатофункціональне призначення, що потребує як поглиблення наукових розробок у даній сфері агроекономічних знань, так і вивчення та імплементації загальноприйнятої зарубіжної практики здійснення державного протекціонізму галузі у вітчизняне законодавчо-нормативне поле.

Література:

1. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України". URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15.
2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми / Бородіна О.М., Киризюк С.В., Попова О.Л. та ін. За ред. д-ра екон. наук Бородіної О.М., Інститут економіки та прогнозування НАНУ. – К., 2008. – 264 с.
3. Калашнікова Т.В. Удосконалення державної підтримки аграрних підприємств в умовах глобалізації: Моногр. – Дніпропетровськ; ВПЦ Середняк Т. – К., 2014. – 280 с.
4. Мельник Т.М. Кравчук С.В. Оцінка державної підтримки аграрного сектора України / Т.М.Мельник, О.С.Головачова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 169–184.
5. Рябоконь В.П., Новікова Н.Л. Удосконалення державного регулювання економічних інтересів аграрної сфери. – Економіка АПК. – № 3. – 2016. – С.14–21.
6. Саблук П.Т. Економічний інтерес у розвитку аграрного виробництва / П.Т.Саблук. – К: ННЦ «ІАЕ». – 2014 – 356 с.
7. Тулуш Л.Д., Грищенко О.Ю. Оцінювання рентабельності діяльності як передумова надання держфінпідтримки сільгосппідприємствам // Економіка АПК. – № 7. – 2016. – С. 60–72.
8. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
9. Алейнікова О.В. Оцінка ефективності державної підтримки сільськогосподарського виробництва / О.В.Алейнікова // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 106–109.
10. Макконел К.Р., Брю С.Л. – Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 13-го англ. изд. – М.: ИНФРА-М, 2001 – XXXIV.
11. Agricultural statistics 2006, Washington 2006.
12. Quest LLC. ProQuest Statistical Abstract of the United States, 2017. (5th ed.) Bethesda, MD, 2016.
13. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін. ; за ред. акад. УААН Б.Й.Пасхавера ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 432 с.
14. Панорама сельського хазяйства и отраслей агропромышленного комплекса Франции. – ADEPTA, 2008. Paris. – С. 18-20.
15. Bodiguel L. La multifonctionnalite de l'agriculture: un concept d'avenir? / Revue de droit rural. – aut-sept. №365. – 2008. – P. 35-39.
16. Program Rozwojy Ob zarow Wiejskich 2014-2020. URL: http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-RozWiei skich-2014-2020
17. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: монографія. – Житомир; ДВНЗ "Державний агроекологічний університет", 2008. – 384 с.

References:

1. State support to agrarian area: evolution, problems / O.M. Borodina, S.V. Kyryziuk, O.L.Popova et.al. Ed.: Dr. of Economics O.M. Borodina, Institute of Economics and Forecasting NASU. – K., 2008. – 264 pgs.
2. Law of Ukraine "On State Support to Agriculture in Ukraine". Access: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15.

3. T.V. Kalashnikova. Improvement of State Support to Agricultural Enterprises in the Globalized World: Monograph – Dnipropetrovsk, VPC T. Serednyak. – K., 2014. – 280 pgs.
4. T.M. Melnyk, S.V. Kravchuk. Assessment of state support to Ukraine rural sector / T.M. Melnyk, O.S. Golovachova // Marketing and Management of Innovations. – 2013. – # 3. – P. 169–184.
5. V.P. Ryabokon, N.L. Novikova. State regulation improvement of economic interests in agrarian branch. – Agribusiness Economy. – # 3. – 2016. – P.14–21.
6. P.T. Sabluk. Economic Interest in Agricultural Production Development / P.T. Sabluk.– K: NNC "IAE". – 2014 – 356 pgs.
7. L.D. Tulush, O.Yu. Hryshchenko. Assessment of operating profitability as a background for state financial support to agricultural enterprises. // Agribusiness Economy. – # 7. – 2016. – P. 60–72
8. O.M. Mohylny. Agrarian Branch Regulation. – Uzhgorod: IBA, 2005. – 400 pgs.
9. O.V. Aleinikova. Assessment of state support efficiency to agricultural production / O.V. Aleinikova // The Economy and the State. – 2010. – # 7. – P. 106–109.
10. C.R. McConnel, S.L. Brue – Economics: principles, problems, and policies: Eng. transl. of the 13th ed.– M.: INFRA-M, 2001 – XXXIV.
11. Agricultural statistics 2006, Washington 2006.
12. Quest LLC. ProQuest Statistical Abstract of the United States, 2017. (5th ed.) Bethesda, MD, 2016.
13. Challenges and ways of agri-food development / B.J. Paskhaver, O.V. Shubavska, L.V. Moldavan et al.; Ed. Acad. UAAS B.J. Paskhaver, NAS of Ukraine, Institute of Economics and Forecasting – K., 2009. – 432 pgs.
14. Panorama of agriculture and agribusiness sectors in France. – ADEPTA, 2008. Paris. – P.. 18-20.
15. Bodiguel L. La multifonctionnalite de l'agriculture: un concept d'avenir? / Revue de droit rural. – aut-sept. №365. – 2008. – P. 35-39.
16. Program Rozwojy Ob zarow Wiejskich 2014-2020. URL: http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-RozWiei skich-2014-2020
17. T.O. Zinchuk. European integration: problems of agrarian sector adaptation: monography. – Zhytomyr; State Agroecological University, 2008. – 384 pgs.

Молдаван Л.В., д.э.н., профессор, заслуженный экономист Украины,
главный научный сотрудник отдела форм и методов хозяйствования
в агропродовольственном комплексе
ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ РАВНОБЛАГОПРИЯТНЫХ УСЛОВИЙ ЕЕ РАЗВИТИЯ

В статье исследуются теоретические и практические основы политики государственной поддержки сельского хозяйства. Раскрыта сущность особенностей отрасли, обобщен зарубежный опыт формирования комплекса государственных мер, которые, дополняя друг друга, в совокупности приближают получение доходов в сельском хозяйстве на вложенный капитал до уровня, поддерживающего выгодность предпринимательской деятельности в этом секторе экономики. Обоснована взаимосвязь и равнозначность поддержки экономической социальной и экологической функций сельского хозяйства.

На основе сравнительного анализа выделены слабые стороны отечественной политики поддержки аграрной отрасли, сформированы механизмы повышения ее эффективности и окупаемости.

Ключевые слова: *особенности отрасли, паритет цен, сбалансирование спроса и предложения, поддержка доходов, социальные функции, экологическая деятельность, система "cross compliance", эффективность поддержки.*

Prof. L.V. Moldavan, Doctor of Economics, Honored Economist of Ukraine,
Chief Scientist of the Department of Forms and Methods of Economy
Management in Agro-Food Complex, "Institute of Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine" State University

STATE SUPPORT TO AGRICULTURAL INDUSTRY AS A FACTOR TO FORM EQUALLY FAVORABLE TERMS FOR ITS DEVELOPMENT

The article deals with theoretical and practical principles of the state support policy for agriculture. Foreign agri-economic science justifies two theoretical fundamentals on which this policy is based. The first one recognizes the objectively determined failure of agriculture due to its features to independently accumulate and reproduce. This requires the state economic intervention aimed at adjusting management conditions to the other industries. The second theoretical fundamental principle for agrarian sector support policy is the concept recognition of agriculture multifunctional performance in which agriculture, in addition to its economic functions, fulfils indispensable socio-ecological functions for the whole society, which are not paid by the market and necessitate state participation.

Identity of agriculture features is revealed; foreign experience to form the state strategy is generalized. Complementing each other, they collectively approximate income receipt in agriculture on invested capital to a level that would support business profitability in this branch adequate to the other life-supporting industries. Equivalence is justified, as well as forms and mechanisms for social support (ensuring food security, increasing professionalism of producers, promoting employment and occupancy of rural population ...) and ecological (soil fertility reproduction, organic production development, environmental protection ...) functions of agriculture.

Based on comparative analysis, the weaknesses of domestic policy to support the agrarian sector are identified and the directions to increase its efficiency and cost recovery are formulated.

Key words: *industry special aspects, price parity, supply and demand balance, income support, social functions, ecological activity, cross compliance system, support effectiveness.*